

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.3:341.17

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ У КРАЇНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

**М.А. ДЕЙНЕГА, кандидат юридичних наук,
О.І. МАКСЮК, студентка 5 курсу юридичного факультету,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

Стаття присвячена дослідженню правових стандартів країн континентальної Європи у сфері пенсійного страхування, з'ясуванню особливостей правового механізму пенсійного страхування у Німеччині, а також визначенню перспектив розвитку пенсійного законодавства України з урахуванням досвіду розвинутих країн – членів Європейського Союзу.

Пенсійне страхування, європейські правові стандарти пенсійного страхування, пенсійне страхування країн континентальної Європи, пенсійна система Німеччини.

Процес створення ефективної системи пенсійного страхування в Україні залежить від багатьох чинників. Одним із них є використання досвіду зарубіжних країн, де ця система працює тривалий час і має позитивні результати. Значний інтерес являє собою система пенсійного страхування, яка формується у рамках Європейського Союзу (далі – ЄС). Європейська інтеграція є одним із пріоритетних напрямів зовнішньої політики України, а гармонізація законодавства – об'єктивно необхідним кроком для підготовки до вступу в ЄС. У липні 1994 р. між Україною та ЄС було укладено Угоду про партнерство та співробітництво, що становить правове підґрунтя стосунків між нашою країною та ЄС. У рамках Плану дій «Україна – ЄС», ухваленому у лютому 2005 р. Радою з питань співпраці між Україною та ЄС, передбачено адаптацію законодавства України до законодавства ЄС і впровадження європейських моделей у національну правову систему. 16 вересня 2014 р. Законом України №1678-VII була ратифікована Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і державами-членами, з другої сторони, відповідно до якої передбачено поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС. У зв'язку з цим дослідження правових стандартів розвинутих країн-членів ЄС у сфері пенсійного страхування є вкрай важливим для визначення перспектив розвитку пенсійного законодавства України.

Метою статті є з'ясування особливостей правового механізму пенсійного страхування у країнах континентальної Європи.

У 2005 р. на засіданні Економічного та фінансового комітету (*Ecofin*) у Манчестері бельгійський учений-економіст Андре Сапір представив для Європейської комісії типологізацію режимів добробуту – моделей соціальної

політики, що відрізняються ступенем втручання держави у соціально-економічну сферу суспільства та ступенем соціальної захищеності громадян, забезпеченості свободи соціального вибору різних верств населення та впливу соціальних процесів на економічний розвиток країни [1, с. 174]. Дослідник виділив наступні моделі соціальної політики країн-членів ЄС: континентальна (Австрія, Німеччина, країни Бенілюксу), англосаксонська (Великобританія, Ірландія), скандинавська (Данія, Швеція, Фінляндія) і південноєвропейська (Греція, Іспанія, Італія, Португалія) [2, с. 369], у кожній з яких існують певні особливості у правовому регулюванні пенсійного забезпечення.

У країнах континентальної моделі пенсійне страхування має найбільш ранній розвиток і набуло своєрідних класичних форм. Загальна риса, що притаманна для країн континентальної моделі, – це жорсткий зв'язок між рівнем соціального захисту й тривалістю професійної діяльності [3, с. 117]. При цьому навіть у межах однієї моделі соціальної політики окремі країни мають відмінності у системі правового забезпечення.

Системи пенсійного страхування у країнах континентальної Європи сформовані, орієнтуючись насамперед на німецьку модель. Економічні успіхи Німеччини переконливі й добре відомі, тому вивчення позитивного досвіду цієї країни у сфері правового регулювання пенсійного страхування є вкрай корисним та необхідним і для України.

Правовий механізм пенсійного страхування у Німеччині закріплений насамперед у шостій книзі Соціального кодексу 1976 р. (*Sechstes Buch des Sozialgesetzbuches, SGB VI*) та окремих спеціальних законах [4, с. 89].

Згідно з пенсійним законодавством Німеччини пенсійний вік однаковий і для жінок, і для чоловіків – 65 років. Пенсії за віком є чотирьох видів: звичайна пенсія; пенсія застрахованим із великим стажем; пенсія за віком інвалідам; пенсія в разі втрати годувальника. Формула обчислення пенсії складається із трьох показників. Це сума особистих коефіцієнтів (сума винагороди за трудову діяльність); фактор виду пенсії (для пенсії за віком – 1, для пенсії при частковому зниженні працездатності – 0,5); актуальна вартість пенсії (для переведення пенсії, вираженої у сумі особистих коефіцієнтів у суму грошей) [5].

Відповідно до Соціального кодексу пенсійна система у Німеччині має трирівневу систему: перший рівень – державне обов'язкове пенсійне страхування (пенсійне забезпечення державних службовців – федеральний рівень і пенсійне забезпечення робітників – місцевий (земельний рівень), другий – виробниче пенсійне страхування (так звані «пенсії від підприємств») і третій – приватне страхування.

Перший рівень функціонує як на федеральному, так і на місцевому (земельному) рівнях. У ньому задіяні робітники та службовці, а також деякі категорії самозайнятого населення; чиновники, які є обов'язковою системою для державного апарату; працівники з окремих професійних груп (лікарі, ветеринари, архітектори, адвокати, нотаріуси тощо). Пенсії мають розподільний характер і залежать від рівня заробітної плати й виробничого стажу. Розміри страхових внесків у Німеччині однакові. Бюджет федерального рівня пенсійного страхування формується за рахунок відрахувань працівника і роботодавця у сумі 19,4 % від зарплати і фонду заробітної плати.

Другий рівень представлений корпоративним – виробничим страхуванням. Виробничу пенсію одержує приблизно 50 % всіх пенсіонерів, включаючи державних службовців, додатково до пенсій з системи державного обов'язкового пенсійного страхування. Ця форма пенсійного страхування є добровільною. Федеральний закон Німеччини «Про пенсію, що надається підприємством» (*Betriebsrentengesetz*) від 19 грудня 1974 р. регулює як безпосереднє виконання зобов'язання роботодавця з виплати виробничої пенсії, так і виплати пенсій страховими компаніями й пенсійними фондами. Крім того, дуже поширена практика виробничого матеріального забезпечення у старості шляхом вкладення грошових коштів до інвестиційних фондів і в окремих випадках – навіть вкладення грошових коштів в акції підприємства-роботодавця [4, с. 90]. Найманий працівник, за яким закріплено право отримання виплат з виробничого матеріального забезпечення у старості, зберігає за собою право й на отримання пенсії при достроковому припиненні трудових відносин за умови досягнення найманим працівником 25-річного віку і відрахування роботодавцем страхових внесків не менше п'яти років.

Третій рівень – приватне забезпечення старості, здійснюється самим працівником шляхом формування своєї майбутньої пенсії. Правову основу приватного пенсійного страхування становить Закон «Про підтримку старості» (*Altervermögensgesetz*) від 11 травня 2001 р. [4, с. 92]. Потенційні пенсіонери укладають із недержавними пенсійними фондами договори, орієнтовані на отримання додаткової пенсії у старості за рахунок накопичених сум. У приватній системі пенсійного страхування беруть участь страхові компанії, кредитні організації й банки. У свою чергу, працівники – учасники програм приватного страхування мають можливість взяти участь у програмах, що направлені на інвестування пенсійних накопичень [6, с. 11].

Пенсійну систему Німеччини вважають однією з найефективніших у Європі. Вона дуже впливає на розвиток і формування пенсійних систем у багатьох країнах. Модель пенсійної системи Німеччини характерна для Австрії, Франції, країн Бенілюксу та багатьох інших країн Західної Європи [7, с. 65]. Німецька модель пенсійного страхування викликає особливий інтерес, оскільки поєднує високу економічну ефективність з розвинутою системою соціального забезпечення. В Україні формується саме система пенсійна страхування континентального типу за зразком Німеччини. Звичайно, неможливо перенести пенсійну систему розвинутих країн на правове поле нашої держави, але, безумовно, позитивний досвід слід використовувати, вибудовуючи власну систему.

Список літератури:

1. Шутаєва О.О. Моделі соціальної політики ЄС : основні напрямки трансформації / О.О. Шутаєва, В.В. Побірченко // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. – 2013. – Т. 26 (65). – № 1. – С. 174–182. – (Серия «Экономика и управление»).
2. Sapir Andre. Globalization and the Reform of European Social Models / Andre Sapir // Journal of Common Market Studies, Wiley Blackwell. – 2006. – Vol. 44 (2). – P. 369–390.
3. Чалюк Ю.О. Особливості соціальної політики ЄС / Ю.О. Чалюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – № 10. – С. 115–118. – (Серія «Економічні науки»).

4. Постовалова Т.А. Особенности пенсионного обеспечения в ФРГ / Т.А. Постовалова // Белорусский журнал международного права и международных отношений. – 2002. – № 1. – С. 89–93. – (Серия «Международное правосравнительное правоведение»).

5. Колодій А.В. Пенсійна система Німеччини : корисний досвід для України / А.В. Колодій, О.Б. Садура: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sophus.at.ua>.

6. Ермаков Д.Н. Частное (приватное) пенсионное страхование в современной Германии / Д.Н. Ермаков // Вестник Московского государственного областного университета. – 2011. – № 4. – С. 10–13. – (Серия «Экономика»).

7. Москаленко О.В. Європейські стандарти соціального страхування / О.В. Москаленко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – 2012. – Вип. 18. – С. 61–67. – (Серія «Право»).

Статья посвящена исследованию правовых стандартов стран континентальной Европы в сфере пенсионного страхования, выяснению особенностей правового механизма пенсионного страхования в Германии, а также определению перспектив развития пенсионного законодательства Украины с учетом опыта развитых стран – членов Европейского Союза.

Пенсионное страхование, европейские правовые стандарты пенсионного страхования, пенсионное страхование стран континентальной Европы, пенсионная система Германии.

The article investigates the legal standards of continental Europe in the field of pension insurance, legal mechanism elucidation features pension in Germany, and perspectives of the pension legislation of Ukraine on the experience of developed countries of the European Union.

Pension insurance, European legal standards of pension insurance, pension insurance continental Europe, the German pension system.